

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
ЗВО «ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»
РІВНЕНСЬКИЙ ІНСТИТУТ»**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор

_____ Т.О. Макух
«26» жовтня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 2.12 _____ Клінічна психологія
(шифр і назва навчальної дисципліни)

освітня програма Клінічна психологія
(назва освітньої програми)

освітнього рівня _____ бакалавр _____
(назва освітнього рівня)

галузь знань 05 соціальні та поведінкові науки _____ (шифр і назва галузі знань)

Спеціальність(ності) 053 «Психологія»
(шифр і назва спеціальності(тей))

Спеціалізація(ї) _____
(назва спеціалізації)

інститут, філія, факультет, коледж Рівненський інститут
(назва навчально-виховного підрозділу)

Обсяг, кредитів: 5

Форма підсумкового контролю: _____ залік

Рівне 2023 рік

Робоча програма _____ **Клінічна психологія**
(назва навчальної дисципліни)

для студентів / аспірантів за галуззю знань 05 соціальні та поведінкові науки, спеціальністю Психологія «26» жовтня 2023 року - 31 с.

Розробники:

Вронська Вікторія Миколаївна, ст.викл. Рівненський інститут університету «Україна». Кафедра психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін

Викладачі: (вказати всіх викладачів, які працюють за даною програмою, їхні посади, навчально-виховний підрозділ, кафедру / циклову комісію, наукові ступені та вчені звання)

Вронська Вікторія Миколаївна, ст.викл. Рівненський інститут університету «Україна». Кафедра психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри / циклової комісії Психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін

Протокол від « ____ » _____ 2023 року № ____

Завідувач кафедри (циклової комісії) в.о.завкафедри

_____ (Харченко Н.Б.)

_____ (підпис)

(прізвище та ініціали)

«26» жовтня 2023 року

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої (професійної / наукової) програми (керівником проектної групи)

_____ (назва освітньої програми)

_____ . 20 ____ р.

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми (керівник проектної групи)

_____ (_____)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

ПРОЛОНГАЦІЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Навчальний рік	20____/20____	20____/20____	20____/20____	20____/20____
Дата засідання кафедри / циклової комісії				
№ протоколу				
Підпис завідувача кафедри / голови циклової комісії				

Матеріали до курсу розміщені на сайті Інтернет-підтримки навчального процесу [_https://vo.uu.edu.ua/course/view.php?id=5259](https://vo.uu.edu.ua/course/view.php?id=5259)
за адресою: м.Рівне, вул.Котляревського 1-Вкаб. 117.
(вказати адресу)

Робочу програму перевірено

_____ 20__ р.

Заступник директора/декана

Рівненського інституту університету «Україна»

_____

(підпис)

(Харченко Н.Б.)

(прізвище та ініціали)

Зміст

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	
2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	
3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ, ВІДПОВІДНІСТЬ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ КОМПОНЕНТАМ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ.....	
4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	
4.1. Анотація дисципліни.....	
4.2. Структура навчальної дисципліни.....	
4.2.1. Тематичний план.....	
4.2.2. Навчально-методична картка дисципліни.....	
4.3. Форми організації занять.....	
4.3.1. Теми семінарських занять.....	
4.3.2. Теми практичних занять.....	
4.3.3. Теми лабораторних занять.....	
4.3.4. Індивідуальні завдання.....	
4.3.5. Індивідуальна навчально-дослідна робота.....	
4.3.6. Теми самостійної роботи студентів.....	
5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	
5.1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.....	
5.2. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.....	
5.3. Інклюзивні методи навчання.....	
6. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	
6.1. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів.....	
6.2. Система оцінювання роботи студентів/аспірантів упродовж семестру.....	
6.3. Оцінка за теоретичний і практичний курс: шкала оцінювання національна та ECTS.....	
6.4. Оцінка за екзамен: шкала оцінювання національна та ECTS.....	

6.5. Загальна оцінка з дисципліни: шкала оцінювання національна та

ECTS.....

6.6. Розподіл балів, які отримують

студенти.....

6.7. Орієнтовний перелік питань до екзамену

(заліку).....

7. МЕТОДИЧНЕ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....

7.1. Навчально-методичні аудіо- і відеоматеріали, у т.ч. для студентів з

інвалідністю.....

7.2. Глосарій (термінологічний

словник).....

7.3. Рекомендована

література.....

7.4. Інформаційні

ресурси.....

8. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ДИСЦИПЛІНИ.....

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, освітній ступінь / освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальний обсяг кредитів – 5	Галузь знань <u>05 соціальні та поведінкові науки</u> (шифр і назва)	Вид дисципліни <u>обов'язкова</u> (обов'язкова чи за вибором студента)	
	Спеціальність <u>053 Психологія</u> (шифр і назва)	Цикл підготовки <u>загальний</u> (загальний чи професійний)	
Модулів – 2	Спеціалізація _____ (назва)	Рік підготовки:	
Змістових модулів –		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)	Мова викладання, навчання та оцінювання: <u>українська</u> (назва)	Семестр	
Загальний обсяг годин – 150		5-й	5-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента –	Освітній ступінь / освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>бакалавр</u>	30 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		15 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		105 год.	год.
	Індивідуальні завдання: год.		
	Вид семестрового контролю: залік		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання –

для заочної форми навчання –

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: ознайомити студентів із сучасними теоретичними уявленнями та практичними напрацюваннями в галузі психологічної діяльності в системі охорони психічного здоров'я.

Психологічна допомога в медичній практиці полягає в клініко-психологічному дослідженні й оцінці стану пацієнта, аналізі психологічних і психосоматичних аспектів хвороби та психологічній допомозі.

Завдання: сформувати підходи до вивчення особливостей особистості, яка страждає на фізичні та психічні захворювання;

3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ, ВІДПОВІДНІСТЬ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ КОМПОНЕНТАМ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: – сучасний стан психологічної служби;
– теоретичні основи клінічної психології;
– сучасні методи діагностики функціональних станів, особливо найбільш інформативних щодо раннього виявлення порушень і патологій;
– сучасні методи психологічного корекції та психологічної Реабілітації; ефективні методики допомоги пацієнтам, що є основою для подальшого поглиблення фахової спеціалізації психологів.

вміти: – провести огляд людини;
– провести аналіз його психоемоційного стану;
– визначати його психологічні особливості;
– побудувати хронограму людини;
– проаналізувати і зробити висновки за результатами психологічного дослідження;
– провести диференційну діагностику психічного стану людини;
– скласти і науково обґрунтувати рекомендації щодо психологічної корекції;
– скласти і науково обґрунтувати рекомендації щодо психологічної підтримки хворого.

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Анотація дисципліни

Змістовий модуль 1. Основні поняття клінічної психології

Тема 1. Предмет і завдання клінічної психології

З'ясування предмету і завдань Клінічної психології. Галузь клінічної психології. Предмет клінічної психології: психологічні проблеми, що розв'язуються методом психології як науки. Завдання: правильна установка на вивчення клінічної психології майбутніми психологами. Крім того, існують конкретні завдання клінічної психології: вивчення психіки хворих, вивчення психологічних факторів при профілактиці осіб із психосоматичними захворюваннями.

Тема 2. Історичний розвиток клінічної психології

Виникнення перших наукових уявлень про психіку, виділення науки про душу, формування емпіричних знань про психічні процеси і звернення на їх увагу пов'язане з розвитком античної філософії і досягненнями античних лікарів в анатомії і медицині. Алкемон Кротонський (VI ст. до н.е.) і його положення про локалізацію думок у головному мозку. Слідом за ним мозок як орган психіки розглядав і Гіппократ (вчення про темперамент із класифікацією людських типів на соматичній основі (гуморальна концепція). Олександрійськими лікарями Герофілом і Еразістратом, що проводили розтини людських тіл, були диференційовані нерви і виявлені розбіжності між їх чуттєвими і руховими волокнами та описаний мозок і звернена увага на кору з її звивинами, що відрізняло людину за розумовими здібностями від тварин.

Римський лікар Гален (II ст. до н.е.) вперше звернув увагу на психічний фактор як можливе джерело руху. Психологія в середні століття здобуває етико-теологічний характер, спираючись на філософію Хоми Аквінського. із середини VII ст. у науці стали поширюватися ідеї воскреслого еллінізму. У працях Авіценни (Ібн-Сіні), Альгазена, Аверроеса акцент ставився на обумовленості психічних якостей і їх розладів природними причинами. З XIV ст. в Італії починається епоха Відродження, бурхливо розвивалися медицина, анатомія і фізіологія в різних країнах Європи. Парацельс представив новий погляд на природу людського організму і методи лікування хвороб. Еволюційне вчення, розвинуте Ч. Дарвіном (1809-1882), вплинуло на становлення і розвиток психології. Було почато докладне вивчення функцій ендокринних залоз, вегетативної нервової системи, електрофізіології. Австрійським лікарем Францем Галлем (1738-1828) проводилася паралель між будовою черепа й особливостями психіки людини, його здібностями й особистісними властивостями. Увагу психологів, як і психіатрів, привернули у подальшому роботи З. Фрейда (1856-1939). Багато дав психології експериментальний метод, початок впровадження якого в психологію був

покладений В. Вундтом (1832-1920). У 1874 році він випустив книгу «Основи фізіологічної психології», а в 1879 р. заснував у Лейпцизі першу лабораторію експериментальної психології. І.П. Павлов, розвиваючи положення І.М. Сеченова, розробив оригінальну методика, користуючись якою стало можливим проникати в сутність рефлексорної функції мозку. експериментально-психологічна лабораторія В.М. Бехтеревим у 1885 р. Майже одночасно подібні ж лабораторії відкрилися в Одесі, Києві і Дерпті, де експериментальні роботи з дослідження психічно хворих проводив В.Ф. Чиж. Так, у патопсихологічній лабораторії під керівництвом Л.С. Виготського і Б.В. Зейгарнік досліджувалася психологія розумової відсталості.

Тема 3. Методи дослідження в клінічній психології

В клінічній психології поширеними були: спостереження і експеримент.

У 30-40-і рр. ХХ в. у результаті методологічних, теоретичних, експериментальних і прикладних досліджень, у тяжких умовах найсуворішого політичного контролю, виникли перші вихідні і дуже різні варіанти теорії діяльності, розроблені С.Я. Рубінштейном, А.Н. Леонтьєвим, Б.Г. Ананьєвим. В.Н. Мясіщев починає розробку однієї з пріоритетних у вітчизняній психології концепцій - психологію відносин. Він розвинув теоретичні уявлення про взаємини особистості і середовища і концепцію психології особистості як системи відносин індивіда до навколишньої дійсності, на відміну від звичайного розуміння, що розглядає особистість як систему функцій. На підставі психології відносин В.Н. Мясіщев у 1939 р. сформулював клініко-патогенетичну концепцію неврозів.

У довоєнний період радянські психологи зуміли й організаційно зміцнити свою науку. У 30-і рр. були створені кафедри психології в педінститутах Ленінграда під керівництвом С.Я. Рубінштейна і Харкові, де працював Б.Г. Леонтьєв. У 1941 р. Д. Узнадзе і його колегами був створений Інститут психології в Тбілісі, де розроблялася теорія установки. У 1942-1944 р. організовані кафедри і відділення при головних освітніх установах країни - МДУ (С.Я. Рубінштейн) і ЛДУ (Б.Г. Ананьєв). Однак у наступні роки непоправна втрата психології була нанесена Об'єднаною сесією Академії наук СРСР і Академії медичних наук СРСР 1950 р., а слідом за нею в 1951 р. науковою дискусією на об'єднаному засіданні розширеної президії Академії медичних наук і пленуму правління Всесоюзного суспільства невропатологів і психіатрів. Розкривши «перекручення» і «помилки», ця ідеологічна кампанія призвела до зниження ролі психології і її прикладних галузей, підміні їх фізіологічним навчанням про вищу нервову діяльність академіка Павлова, що вмер ще в 1936 р. На найвищому рівні проводилися інструктивні «наради» з метою перебудови психології, перекладу її на малопродуктивний для цієї науки фізіологічний ґрунт. Лише у 60-і рр. ситуація стала мінятися і виникли передумови до відродження психологічної науки і її прикладних галузей.

Тема 4. Психологія лікувальної взаємодії

Особливості людської психіки в процесі надання клінічної допомоги використовують давно. 50% хворих – із захворюваннями патогенної природи. Захворювання зумовлені типологічними особливостями пацієнта. Важливість застосування психологічних методів (напр.. при комунікації). Захворіла людина має змінену психіку. Типи реагування на хворобу. Корекція психіки в процесі лікування хворого.

Тема 5. Етика і деонтологія лікувальної взаємодії

Етика (від грецьк. – звичай). Деонтологія як комплекс професійних, правових і морально-етичних правил, що складають поняття професійного обов'язку психолога. Деонтологія включає в себе певні принципи:

- особистої відповідальності за доручену справу як в правовому, так і в моральному відношенні;
- компетентності фахівця;

Тема 6. Клінічні прояви психічної норми і патології

Клінічна психологія- міждисциплінарна галузь на межі медицини і психології. Психологічні критерії мають значення для диференціювання поведінки суб'єкта, наприклад, хворого на туберкульоз, та яка визначається типом нозогностичних відносин, розбіжністю від симуляції та агравації.

Тема 7. Психологічна і патопсихологічна характеристика пізнавальних психічних процесів

Необхідність оцінки психічного стану пацієнта і особливостей норми і патології пізнавальних процесів. Загальна характеристика пізнавальних процесів в нормі і патології.

Тема 8. Психологічні особливості порушень уваги та пам'яті

Запам'ятовування, зберігання і наступне відтворення інформації- наз. пам'яттю. Види пам'яті. Поняття про розлади: амнезія (ретроградна, антероретроградна), гіпомнезія, гіпермнезія, парамнезії (псевдоремінісценції, конфабуляції, криptomнезії) та ін.

Спрямованість і зосередженість свідомості на певному предметі і явищі, що становить інтерес, в результаті чого вони відображаються чітко, повно і ясно. Види уваги. Порушення уваги. Відволікання (при втомлені, слабкості, виснаженості нервової системи). Обсяг і стійкість уваги. Переключення.

Тема 9. Психологічні особливості порушень мислення та інтелекту

Пізнання явищ навколишнього світу, вища форма відображення діяльності – мислення. Мислительні операції: аналіз і синтез, порівняння і розрізнення, судження і умовиводи, абстракції, узагальнення. Види (наочно-дійове, наочно-образне, словесно-логічне).

Розлади мислення: маячення, манії, надцінні ідеї, фобії.

Тема 10. Психологічні особливості порушень емоцій і вольових якостей

Психічне відбиття у формі безпосереднього переживання життєвих ситуацій, зумовленого відношенням їх властивостей до потреб суб'єкта – емоції. Психоемоційні стани під час війни. Порушення емоцій: депресія,

маніакальний психоз, маніакально-депресивний психоз (ейфорія, дисфорія, апатія, амбівалентність почуттів).

Здатність до самодетермінації і саморегуляції діяльності та ін. психічних процесів. Вольові якості: витримка, самовладання, терпіння, рішучість. Виховання сили волі. Порушення вольової сфери: гіпобулія, гіпербулія, абулія, ступор.

Змістовий модуль 2. Особливості психології хворого

Тема 1. Психологія індивідуальних різниць

Властивості нервової системи виступають як найважливіші детермінанти індивідуального стилю діяльності (Є.А. Климов), пам'яті (Е.А. Голубєва), темпераменту (В.В. Белоус ; К.М. Гуревич), професійної придатності (Гуревич К.М.) тощо.

Властивості нервової системи як основи індивідуально-психологічних відмінностей у школі Б.М. Теплова–В.Д. Небилицина дещо відрізнявся від підходу І.П. Павлова . Принципи, на яких вони будували свої дослідження, дотепер є основою диференціально-фізіологічних досліджень. Б.М. Теплов і В.Д. Небилицин всього виділили по чотири властивості, що відносяться до процесів збудження і гальмування.

Тема 2. Психологія хворого

За даними експертів ВООЗ, майже 50% стаціонарних лікарняних ліжок у світі займають хворі на психосоматичну патологію. Підраховано, що 22% осіб зі скаргами психосоматичного характеру забирають до 50% робочого часу лікарів (Lunn, 1994). Преморбід особистості у зв'язку з хворобою.

Тема 3. Особливості психосоматичних захворювань

Під психосоматичною медициною розуміють лікування розладів, порушень адаптації і, відповідно, вивчення організму, навколишнього середовища та взаємодії між ними» (В. Francel, 1988). На зорі виникнення психосоматики виділялася лише так звана свята сімка: 1) у гастроентерології: виразка шлунку і 12-палої кишки; коліт і т.д.

2) у кардіології і ангіології: ішемічна хвороба серця, вегетодистонії і т.д.

3) у пульмонології: бронхіальна астма, астмоїдний бронхіт і т.д.

4) у ендокринології: цукровий діабет; гіпертиреоїдні та гипотиреоїдні реакції, гормональні дисфункції, невротичне ожиріння, нервова анорексія;

5) у хірургії застійні функціонально-динамічні післяопераційні порушення;

6) у гінекології: мастопатія, міома

7) у дерматології: кропивниця, нейродерміт, екзема. Психосоматичні хвороби у теперішній час. При психосоматичних розладах специфіка хвороби визначається біологічними чинниками, а психогенні фактори відіграють вирішальну (ініціюючу) роль.

Тема 4. Психологічна і патопсихологічна характеристика розладів особистості

Сформувати поняття про симптоми та синдроми розладів особистості. Розлади психіки — це широкий спектр патологічних станів, спровокованих зміною психіки людини. Вони прямо чи опосередковано впливають на спосіб

життя людини, її соціалізацію, працездатність, а також здатність виконувати щоденні завдання та адекватно сприймати події, що відбуваються з нею.

Розлади поведінки (екстерналізовані розлади) — це патологічні стани, при яких люди відчують стійку нездатність планувати та контролювати власні поведінкові реакції, їх поведінка не відповідає загальноприйнятим соціальним нормам (тому проблема часто сприймається як креативність, інакодумство та особливості характеру). Також такі люди не здатні соціалізуватися (їм важко вибудувувати взаємини навіть із рідними), мають проблеми з пам'яттю та інтелектуальними здібностями.

Тема 5. Психологічна і патопсихологічна характеристика органічних синдромів і розладів

Ознаки психічних та поведінкових розладів можуть мати вікові (особливо у дітей молодшого віку), статеві, фізіологічні та соціальні особливості, а також залежати від самої патології.

Крім того, симптоми можуть проявлятися як окремо, так і в комплексі. Розлади психіки та поведінки у дітей та дорослих небезпечні не тільки для якості життя безпосередньо самих пацієнтів, а і їхніх рідних. Крім того, на певних стадіях, а також при загостреннях вони можуть призвести до:

- появи схильності до суїцидальної поведінки;
- поведінкових порушень з патологічною зміною особистості;
- сильних та тривалих депресій;
- бажання повної соціальної ізоляції;
- вживання психоактивних речовин та алкоголю у необмеженій кількості;
- неможливості здійснювати будь-які повсякденні дії тощо.

Тема 6. Акцентуації

Акцентуації характеру — відхилення у розвитку емоційно-вольової та мотиваційної сфери особистості, що виявляються в надмірному посиленні окремих рис характеру. До формування таких відхилень призводить нерівномірність, дисгармонійність розвитку емоційної регуляції. Акцентуації характеру найяскравіше проявляються в підлітковому віці (у період гормональної перебудови організму) і згладжуються з дорослішанням, проте деякі з них виявляються й у більш ранньому віці. Частота наявності акцентуацій характеру, яку спостерігають у підлітків, різна. Залежить від типу акцентуації та від контингенту обстежуваних. Наприклад серед учнів масових шкіл частка акцентуантів становить близько 40 %, серед підлітків із соціально дезадаптованою поведінкою — 60 %, а серед підлітків, що скоїли правопорушення, — 80 %. У сучасній практиці використовують типології акцентуацій характеру за О. Лічко і К. Леонгардом. За сприятливих умов можлива компенсація відхилень у розвитку особистості. Завданням психолога в роботі з підлітками, яким притаманні акцентуації характеру, є пошук найсприятливішого виду діяльності (наприклад, для гіпертимних підлітків — заняття, пов'язані зі власною активністю та зміною вражень; для демонстративних — можливість бути в центрі уваги) та запобігання декомпенсаціям (наприклад, для шизоїдів — обмеження спілкування з

однолітками). Важлива також правильна профорієнтація, нормалізація стосунків між дітьми й батьками. Для діагностики акцентуацій у підлітковому віці використовують методику «Психодіагностичний опитувальник» (ПДО) О. Лічко та методику М. Шмішека, розроблену на основі типології К. Леонгарда.

Дисципліни, вивчення яких обов'язково передують цій дисципліні:

Загальна психологія; Психодіагностика.

Міжпредметні зв'язки:Навчитися встановлювати міжпредметні зв'язки при вивченні психічних процесів в нормі та патології

4.2. Структура навчальної дисципліни

4.2.1. Тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Розподіл годин між видами робіт														Форми та методи контролю знань
	денна форма							заочна форма							
	Усього	аудиторна					с.р.	Усього	аудиторна					с.р.	
		у тому числі							у тому числі						
л		сем	пр	лаб	інд	л			сем	пр	лаб	інд			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Модуль 1 Основні поняття клінічної психології															
Змістовий модуль 1.															
Тема 1. Предмет і завдання клінічної психології	4	2					2	4						4	AP: CP: IP:
Тема 2. Історичний розвиток клінічної психології	4	2	2				-	4						4	AP: CP:
Тема 3. Методи дослідження в клінічній психології	6	2	2				2	6			2			4	AP: CP:
Тема 4. Психологія лікувальної взаємодії	6	2					4	6	2					4	AP: CP:
Тема 5. Етика і деонтологія лікувальної взаємодії	6	2	2				2	6						6	AP: CP:
Тема 6. Клінічні прояви психічної норми і патології	6	2					4	6						6	AP: CP:
Тема 7. Психологічна і патопсихологічна характеристика	6	2	2				2	6						6	AP: CP:

тика пізнавальних психічних процесів															
Тема 8. Психологічні особливості порушень уваги та пам'яті	6	2				4	6	2					4	AP: CP:	
Тема 9. Психологічні особливості порушень мислення та інтелекту	6	2	2			2	6						6	AP: CP:	
Тема 10. Психологічні особливості порушень емоцій і вольових якостей	6	2				4	6						6	AP: CP:	
Модульний контроль															
Разом за змістовим модулем 1	56	20			10	26	56	4		2			50		
Змістовий модуль 2. Особливості психології хворого															
Тема 1. Психологія індивідуаль- них різниць	10	4	2			4	10	2					8	AP: CP:	
Тема 2. Психологія хворого	10	2				8	10						10	AP: CP:	
Тема 3. Особливості психосоматичних захворювань	10	4	2			4	10	2					8	AP: CP:	
Тема 4. Психологічна і патопсихологічна характеристика розладів особистості	10	2	2			6	10	2					8	AP: CP:	
Тема 5. Психологічна	10	4				6	10	1	1				8	AP: CP:	

на і патопсихологічна характеристика органічних синдромів і розладів															
Тема 5.Акцентуації	2		2				2		2						АР: СР:
Тема															
Модульний контроль															
Разом за змістовим модулем 2		10			6										
Усього годин	46	30			16										
ІНДЗ				-	-		-				-	-	-		ІНДЗ:
Усього годин															

Примітки. 1. Слід зазначати також теми, винесені на самостійне вивчення. 2. АР – аудиторна робота, СР – самостійна робота, ІНДЗ – індивідуальне завдання. 3. Можуть застосовуватися такі форми і методи контролю знань, як опитування, письмове завдання для самостійного опрацювання, реферат, співбесіда, огляд додаткової літератури, підготовка та проведення презентації, складання кросворду за основними термінами теми, контрольна робота, письмове тестування, експрес-тестування, комп'ютерне тестування тощо, а також наведені в розділі II таблиці пункту II.1.

Тести	10 балів	10 балів
ІНДЗ	30 балів	
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (25 балів)	
Підсумковий контроль	Залік	

4.3. Форми організації занять

4.3.1. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методологічні засади клінічної психології	
2	Передумови виникнення клінічної психології.	
3	Методи дослідження в клінічній психології	

4.3.2 Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Психологія лікувальної взаємодії	
2	Клінічні прояви психічної норми і патології	
3	Психологічна і патопсихологічна характеристика пізнавальних психічних процесів	

4.3.3. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Психологічні особливості порушень уваги та пам'яті	
2	Психологічні особливості порушень мислення та інтелекту	
3	Психологічні особливості порушень емоцій і вольових якостей	

4.3.4. Індивідуальні завдання

1. Зробити контент-аналіз поглядів вчених на історичний розвиток клінічної психології
2. Укласти порівняльну таблицю типів акцентуацій за К.Леонгардом і І.Лічко

4.3.5. Індивідуальна навчально-дослідна робота (навчальний проект)

Індивідуальна навчально-дослідна робота (ІНДР) є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання студентами ІНДР прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу – це вид науково-дослідної роботи студента, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

- ✓ конспект із теми (модуля) за заданим планом (**2 бали**);
- ✓ конспект із теми (модуля) за планом, який студент розробив самостійно (**3 бали**);
- ✓ анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, тематичні розвідки (**3 бали**);
- ✓ повідомлення з теми, рекомендованої викладачем (**2 бали**);
- ✓ повідомлення з теми (без рекомендації викладача): сучасні відкриття з теми, аналіз інформації, самостійні дослідження (**3 бали**);
- ✓ дослідження різноманітних питань з тематики дисципліни у вигляді есе (**5 балів**).
- ✓ дослідження з тематики дисципліни у вигляді реферату (охоплює весь зміст навчального курсу) – **15 балів**.

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел.

Тематика ІНДЗ

1. Етико-деонтологічні особливості взаємодії у клініці.
2. Порівняльний аналіз перебігу когнітивних процесів в нормі і патології.
3. Психологічна і патофизиологічна характеристика органічних симптомів і синдромів

Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у таблицях нижче.

**Критерії оцінювання ІНДЗ
(дослідження у вигляді реферату)**

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	4 бали
2.	Складання плану реферату	2 бал
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень у логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання	10 балів
4.	Дотримання правил реферування наукових публікацій	4 бали
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	6 бали
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел, посилання	4 бали
Разом		30 балів

Оцінка за ІНДЗ у вигляді реферату: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 100-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
24 – 30 та більше	відмінно	5	A	відмінно
16 – 23	добре	4	BC	добре
8 – 15	задовільно	3	DE	задовільно
0 – 7	незадовільно	2	FX	незадовільно з можливістю повторного виконання

4.3.6. Теми самостійної роботи студентів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історичні віхи клінічної психології	4
2	Клінічна психологія в експертній практиці	6
3	Розлади самооцінки особистості	6
4	Психологія індивідуальних різниць	6

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ			
Тема 1. Зародження клінічної психології (2 год.)	Індивідуальне заняття, залік	4	I-II
Тема 2. Етапи розвитку клінічної психології (2 год.)	Семінарське заняття, індивідуальне заняття	4	II-III
Тема 3. Особливості проведення експертизи (2 год.)	Індивідуальне заняття, залік	3	III-IV
Тема 4. Участь в експертній роботі клінічного психолога (4 год.)	Семінарське заняття, індивідуальне заняття, підсумкова модульна контрольна робота	4	IV-V
<i>Всього: 10 год.</i>	<i>Всього: 15 балів</i>		
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЇ ХВОРОГО.			
Тема 4. Розлади пам'яті та уваги (2 год.)	Семінарське заняття	2	V-VI
Тема 5. Види самооцінки. Формування самооцінки (2 год.)	Індивідуальне заняття, колоквиум	3	VI-VI
Тема 6. Розлади самооцінки особистості (2 год.)	Підсумкова модульна контрольна робота	2	VI-VII
Тема 7. Властивості нервової системи (2 год.)	Семінарське заняття	3	VII-VIII

Тема 8. Індивідуально-психологічні відмінності (4год.)	Семінарське заняття, підсумкова модульна контрольна робота, залік	5	VII-IX
<i>Всього: <u>12</u>год.</i>	<i>Всього: 15 балів</i>		
<i>Разом: <u>22</u> год.</i>	<i>Разом: 30 балів</i>		

5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

5.1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1. За джерелом інформації:

– *словесні*: лекція (традиційна, проблемна тощо) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (презентація PowerPoint), семінари, пояснення, розповідь, бесіда;

– *наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація;

– *практичні*: вправи.

2. За логікою передачі і сприйняття навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3. За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4. За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів із книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

5.2. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

5.3. Інклюзивні методи навчання

1. Методи формування свідомості: бесіда, диспут, лекція, приклад, пояснення, переконання.

2. Метод організації діяльності та формування суспільної поведінки особистості: вправи, привчання, виховні ситуації, приклад.

3. Методи мотивації та стимулювання: вимога, громадська думка. Вважаємо, що неприпустимо застосовувати в інклюзивному вихованні методи емоційного стимулювання – змагання, заохочення, переконання.

4. Метод самовиховання: самопізнання, самооцінювання, саморегуляція.

5. Методи соціально-психологічної допомоги: психологічне консультування, аутотренінг, стимуляційні ігри.

6. Спеціальні методи: патронат, супровід, тренінг, медіація.

7. Спеціальні методи педагогічної корекції, які варто використовувати для цілеспрямованого виправлення поведінки або інших порушень, викликаних спільною причиною. До спеціальних методів корекційної роботи належать: суб'єктивно-прагматичний метод, метод заміщення, метод "вибуху", метод природних наслідків і трудовий метод.

Для інклюзивного навчання:

- методики диференційованого підходу до процесу навчання й оцінювання знань, умінь і здібностей студентів з інвалідністю;

- дистанційні програми навчання для студентів із проблемами слуху і порушеннями опорно-рухового апарату.

- спеціалізовані комп'ютерні програми для навчання осіб з інвалідністю;

- забезпечення осіб із проблемами зору спеціальною літературою: книгами, підручниками, навчальними посібниками, журналами, надрукованими шрифтом Брайля та укрупненим шрифтом, і звуковими комп'ютерними програмами;

- наявність аудіовізуальних засобів навчання, спеціальної навчально-методичної літератури в електронному, друкованому, аудіовізуальному форматах для осіб з інвалідністю;

- дидактичні матеріали та засоби навчання осіб з інвалідністю для дистанційної та відкритої форм навчання.

---

6. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Навчальна дисципліна оцінюється за модульно-рейтинговою системою. Вона складається з 2 модулів.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100 бальною шкалою в кожному семестрі окремо.

За результатами поточного, модульного та семестрового контролів виставляється підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою, національною шкалою та шкалою ECTS.

Модульний контроль: кількість балів, які необхідні для отримання відповідної оцінки за кожен змістовий модуль упродовж семестру.

Семестровий (підсумковий) контроль: виставлення семестрової оцінки студентам, які опрацювали теоретичні теми, практично засвоїли їх і мають позитивні результати, набрали необхідну кількість балів.

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано в таблиці нижче.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських, практичних, лабораторних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження та есе, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських заняттях.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

6.1. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
<i>«відмінно»</i>	Ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності в розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
<i>«добре»</i>	Ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
<i>«задовільно»</i>	Ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність із основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою. Можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
<i>«незадовільно»</i>	Виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення закладу вищої освіти без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

6.2. Система оцінювання роботи студентів/аспірантів упродовж семестру

Вид діяльності студента / аспіранта	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль n	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
I. Обов'язкові							
1.1. Відвідування лекцій	1						
1.2. Відвідування семінарських і практичних занять	1	4	20	3	15		
1.3. Робота на семінарському і практичному занятті	10	4	20	3	15		
1.4. Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10						
1.5. Виконання завдань для самостійної роботи	10	3	6	3	6		
1.6. Виконання модульної роботи	25	1	3	1	3		
1.7. Виконання індивідуальних завдань (ІНДЗ)	30	1	3	1	3		
	Разом	-		-		-	
Максимальна кількість балів за обов'язкові види роботи: 50							
II. Вибіркові							
Виконання завдань для самостійного опрацювання							
2.1. Складання ситуаційних завдань із різних тем курсу	5						
2.2. Огляд літератури з конкретної тематики	5						
2.3. Складання ділової гри з конкретним прикладним матеріалом з будь-якої теми курсу	5						
2.4. Підготовка наукової статті з будь-якої теми курсу	10						
2.5. Участь у науковій студентській конференції	5						
2.6. Дослідження українського чи закордонного досвіду	5						
	Разом	-		-		-	
Максимальна кількість балів за вибіркові види роботи: 10							
Всього балів за теоретичний і практичний курс: 60							

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

6.3. Оцінка за теоретичний і практичний курс: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 100-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
54 – 60 та більше	<i>відмінно</i>	5	A	<i>відмінно</i>
45 – 53	<i>добре</i>	4	BC	<i>добре</i>
36 – 44	<i>задовільно</i>	3	DE	<i>задовільно</i>
21 – 35	<i>незадовільно</i>	2	FX	<i>незадовільно з можливістю повторного складання</i>
1 – 20		2	F	<i>незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни</i>

6.4. Оцінка за екзамен: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 100-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
36 – 40 та більше	<i>відмінно</i>	5	A	<i>відмінно</i>
30 – 35	<i>добре</i>	4	BC	<i>добре</i>
24 – 29	<i>задовільно</i>	3	DE	<i>задовільно</i>
14 – 23	<i>незадовільно</i>	2	FX	<i>незадовільно з можливістю повторного складання</i>
1 – 13		2	F	<i>незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни</i>

6.5. Загальна оцінка з дисципліни: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 100-бальною системою		Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ECTS	
		екзамен	залік		
90 – 100	<i>відмінно</i>	5	<i>зараховано</i>	A	<i>відмінно</i>
82 – 89	<i>добре</i>	4		B	<i>добре (дуже добре)</i>
75 – 81	<i>добре</i>	4		C	<i>добре</i>
64 – 74	<i>задовільно</i>	3		D	<i>задовільно</i>
60 – 63	<i>задовільно</i>	3		E	<i>задовільно (достатньо)</i>
35 – 59	<i>незадовільно</i>	2	<i>не зараховано</i>	FX	<i>незадовільно з можливістю повторного складання</i>
1 – 34	<i>незадовільно</i>	2		F	<i>незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни</i>

6.6. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне тестування та самостійна робота									Разом	Залік	Сума
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	не більше 60	не більше 40	не більше 100

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

6.7. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ (ЗАЛІКУ)

1. Структура клінічної психології.
2. Історичні віхи клінічної психології.
3. Традиційні медико-психологічні школи.
4. Участь в експертній роботі клінічного психолога.
5. Клінічна психологія в експертній практиці.
6. Поняття здоров'я і хвороби.
7. Біопсихосоціальна модель хвороби.
8. Класифікація розладів відчуття та способи їх виявлення.
9. Розлади сприйняття.
10. Розлади відчуттів.
11. Розлади уваги.
12. Розлади пам'яті

13. Розлади уяви.
14. Розлади мислення.
15. Класифікація порушень мовлення.

**БІЛЕТИ ДО ЕКЗАМЕНУ
(за формою)**

Відкритий міжнародний університет розвитку людини
«Україна»
КАФЕДРА / ЦИКЛОВА КОМІСІЯ Кафедра психології,
соціальної роботи, гуманітарних дисциплін

Освітній ступінь / освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр
Усі спеціальності / спеціальність 053 «Психологія»
Семестр: осінній / весняний (*підкреслити*)
Навчальна дисципліна: Клінічна психологія

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Структура клінічної психології
2. Клініко психологічна експертиза.
3. Класифікація розладів відчуттів та способи їх виявлення

Затверджено на засіданні кафедри /циклової комісії

_____
Протокол №__ від «26» жовтня 2023 року.

Завідувач кафедри / голова циклової комісії _____

Харченко Н.Б.

(підпис)

(ПІБ)

Екзаменатор _____ ст.викл. Вронська В.М.

(підпис)

(посада, ПІБ)

7. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

7.1 Глосарій

АЛЬТРУЇЗМ — система ціннісних орієнтацій особистості, при якій центральний мотив і критерій моральної оцінки — це інтереси іншої людини або соціальної спільності.

АЛЬТРУЇСТИЧНА ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ – є мотивом морального обов’язку полягає в тому, що альтруїзм проявляють задля підвищення самооцінки, самоповаги, гордості, допомога має жертвний характер. Співчуття людини виражається в розумінні почуттів і думок іншої людини, наданні моральної підтримки її прагненням і готовності сприяти їх здійсненню, проте не завжди доходить до дії, альтруїстичні прояви нестійкі.

БЕЗКОРІСЛИВИЙ який не дбає про користь для себе, не шукає вигоди; властивий такій людині або людям.

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА –це вчинки, які суперечать загальноприйнятим нормам етики та моралі, які запроваджені у суспільстві.

ЕГОЇЗМ –ставлення до людей, що виявляється у повному себелюбстві, у байдужості до людей, в постійному нехтуванні суспільними інтересами задля особистих інтересів, себелюбство, самолюбство.

КЛІНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ – галузь психології, що сформувалася на стику з медициною, спрямована на вивчення психопрофілактики захворювань, діагностики хвороб і патологічних станів, психокорекційних форм впливу на процес видужання, на рішення різних експертних питань, а також питань соціальної і трудової реабілітації хворих людей, вивчення психологічних особливостей професійної діяльності медичних працівників, взаємовідносин між ними і хворими.

СИМПТОМ –ознака, яка відрізняє хвору людину від здорової. Також визначають симптом як будь-яку відчутну зміну в організмі або його функціях, що виявляється на підставі скарг хворого або під час дослідження лікарем.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ — комплексний процес та результат засвоєння й активного відтворення людиною соціально-культурного досвіду (знань, цінностей, норм, моралі).

7.2. Рекомендована література

Основна

1. Аймедов К.В., Луньов В.Є., Нікогосян Л.Р. Клінічна психології в експертній діяльності: практикум – Одеса: ОНМедУ, 2015. –300с.
2. Ложкін Г.В. Психологічний клімат трудового колективу –К., 2009. -452 с.
3. Лозниця В.С. Психологія менеджменту: теорія і практика. Навчальний посібник. К: „ ЕксОб" 2010. -512с.
4. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: [В 2т.]. –К.: Форум, 2002, Т.1 –319с.

5. Миронов Е. Стрес. - К.: Кондор, 2013.
6. Родіна Н.В. Патопсихологія з елементами дефектології (для студентів 5 курсу; магістрів). – Одеса, ОНУ, 2017. – 92 с.
5. Ісаєв Д.Н. Дитяча медична психологія. Психологічна педіатрія. – СПб.: П., 2014. – 384 с.: іл.

6. Зінченко С.М. Патопсихологія. Методики дослідження: метод. посібник / С.М. Зінченко. – К., 2004. – 101 с.

7. Карсон, Батчер Дж Мінека С. Анормальна психологія. – 11-е вид. – СПб.: П., 2014. – 167 с.

8. Косенко В.Г., Смоленко Л.Ф., Чебуракова Т.А. Медична психологія для медсестер і фельшерів / Серія «Медицина для всіх».- Р.: «Фенікс», 2012. – 416 с.

9. Клінічна психологія / Упоряд. і заг. ред. Н.В. Тарабріної. – СПб.: П., 2010. – 352 с.

10. Клінічна психологія. Карвасарський Б.Д. СПб: „Здоров’я“, 2002. – 140 с.

11. Когнітивна психотерапія розладів / За ред. А. Бека. - СПб. П.: 2000

12. Лакосіна Н.Д. Клінічна психологія: Підр. для студ. мед. вузів / Н.Д. Лакосіна, О.Ф. Панкова. – 2-е вид. – П.: Інформ, 2015. – 416 с.

13. Максименко С.Д. Медична психологія Вінниця : Нова Книга, 2008 520 с.

14. Максимова Н.Ю. Основи дитячої патопсихології: Навч. посібник / Н. Ю. Максимова.

15. Медична психологія: підручник / за редакцією академіка С. Д. Максименка. Том І. 3-е вид. доробл. і доповн. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 512 с.

16. Менделевич В.Д. Клінічна і медична психологія: Практичне керівництво. – П.: Медпрес, 2011. – 592 с.
17. Мартинюк І. А. Патопсихологія: навч. посіб. / І. А. Мартинюк. – К.: Центр
учбової літератури, 2008. – 208 с.
18. Мілютіна, В.М. Піскун. Клінічна психологія– К.: Перун, 1996. – 464 с.
19. Ніконов В.В. Стрес. Сучасні патопсихологічні підходи до лікування. - К.: Кондор, 2002.
20. Ніколенко Ю.П. Клінічна психологія. К.: Знання. –2023. –120с.
21. Никоненко Ю.П. Клінічна психологія. Навчальний посібник / Ю.П. Никоненко– Київ : КНТ, 2016. – 369 с.
22. Основи загальної та клінічної психології. Підруч. для студ. вищ. мед. закл. освіти I-IV рівнів акредитації. / за ред. проф. І.С. Вітенко і проф. О.С. Чабана./ — Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. – 344 с.
23. Папуча М. В., Кричківська Т. Д. Особистість: розвиток, соціалізація, виховання. Ніжин: Ред.-вид. відділ НДПУ ім. Миколи Гоголя, 2001. – 146 с
24. Папуча Н. В. Особенности психологической помощи после психотравмы в ранней юности // Особистість і трансформаційні процеси у суспільстві: Матер. III Харків. Міжнар. психол. читань. – Харків, 1999. – С. 268-271.
25. Трубіцина Л.В. Процес травми. Л.: Сенс;, 2015. – 218 с.
26. Хома І.Н. Медична психологія. Навчальний посібник, К.: Здоров'я, 2012. – 178 с.
- Допоміжна**

1. Приліпко І.Л. Культурно-історичний контекст сучасного освітнього процесу: Відеолекція [Електрон. ресурс] / І. Л. Приліпко – К.: Університет «Україна», 2010. – 1 CD.

2. Вознюк О. Психоаналітичні методи корекції негативних психоемоційних станів у школярів / Вознюк О., Романенко Є. // Психолог. – 2007. - № 5. - С. 28-31.

3. Мазур О. Дитячі страхи: [діагностика і корекція] / О. Мазур // Психолог. – 2007. - №39. – С.15-19.

7.4. Інформаційні ресурси

(нормативна база, джерела Інтернет, адреси бібліотек тощо)

1. Розвиток особистості

https://ua.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D1%82%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%D1%80,_%D0%A0%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%84

8. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Форми занять	Наявне матеріально-технічне забезпечення	Необхідне матеріально-технічне забезпечення
Лекція	Власний або кафедральний ноутбук, мультимедійний проектор, екран	Ноутбук, мультимедійний проектор, екран
Практичні заняття (семінарські)	Ноутбук, мультимедійний проектор, екран Переносна дошка з відривними листами паперу	Ноутбук, мультимедійний проектор, інтерактивна дошка

